

SİYASET, MEDYA VE ORDU ÜÇGENİNDE 27 MAYIS ATMOSFERİ: “KARANLIĞA DİRENEYEN YILDIZ” ÜZERİNDEN BİR BAKIŞ*

Ülkü Ayşe OĞUZHAN BÖREKÇİ**

ÖZET

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, Türkiye'nin çok partili hayata geçişle başlayan demokrasi tarihinde önemli bir dönüm noktasına tekabül etmektedir. Nitekim söz konusu müdahale seçimle gelen bir iktidara son vererek, demokrasi yolunda atılan adımların yeni bir görünüm kazanmasına neden olmuş, bu tarihten sonra Türkiye'nin demokrasi tarihi askeri müdahaleler nedeniyle kesintilere uğramıştır. Günümüzde de etkileri ve sonuçları tartışılan 27 Mayıs askeri müdahalesi hem meydana geldiği tarihte neden olduğu değişimler ve tarafları hem de bugünün siyasal sistemini belirlemedeki rolü olduğuna ilişkin söylemler nedeniyle her yönüyle irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede 27 Mayıs'ın aktörlerine bakıldığında bir tarafta DP'nin diğer tarafta ona muhalif olan CHP, medya, üniversite¹ ve ordunun olduğu görülmektedir. Muhalefet grubunun DP'ye yönelttiği eleştirilerin başında, “baskıcı” ve “anti-demokratik” uygulamalar ile ekonomik sıkıntıların geldiğini ifade etmek mümkündür. Nitekim askeri müdahalenin temel gerekçelerini de bunlar oluşturmaktadır.

Türkiye'nin toplumsal ve siyasal tarihine damgasını vuran 27 Mayıs askeri müdahalesi edebi bir tür olan romanlarda ele alınmış, bunu oluşturan koşullar, etkileri ve sonuçları yazarların ideolojik duruşlarına göre kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, Sevinç Çokum'un “Karanlığa Direnen Yıldız” romanı incelenmiştir. Öncelikle çok partili hayata geçiş, DP'nin iktidara gelmesi ve siyaset, medya ve ordu arasındaki ilişkilere dair genel bir perspektif sunulmuştur. Eserin çözümlenmesi aşamasında ise hem DP'ye ve taraftarlarına hem de sürecin diğer aktörlerine, yani CHP, ordu, üniversite ve medyaya ilişkin nasıl bir yaklaşım sergilendiği ve bunların söylemleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu aşamada, 27 Mayıs'ın bireysel ve toplumsal düzlemde nasıl bir değişime neden olduğu da incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi, DP – CHP, Ordu, Medya, Roman, Karanlığa Direnen Yıldız

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazetecilik, El-mek: ulkuoguzhanborekci@gmail.com

¹ Çalışmanın başlığında “üniversite”nin kullanılmamasının nedeni, çalışmada incelenen eserde 27 Mayıs sürecine dair yürütülen tartışmaların ve vurguların daha çok CHP, ordu ve medya üzerinden yapılmasından kaynaklanmıştır.

**MAY 27 ATMOSPHERE IN THE POLITICS, MEDIA AND
MILITARY TRIANGLE: AN OVERLOOK THROUGH
"KARANLIĞA DİRENEN YILDIZ"**

ABSTRACT

Coup d'état on 27 May 1960 corresponds with an important turning point in Turkey's democratic history which started with transition to a multi-party system. Hence, the coup d'état caused the steps taken for democracy to have a new image by terminating a rulership that was elected, and from this date on the democratic history of Turkey had been interrupted because of military interventions. The coup d'état on May 27 the effects and results of which are still discussed today should be examined thoroughly both because of the changes and camps it caused when it took place and because of the statements which show that it has a role in determining today's regime. In this respect, when the actors of May 27 are examined, it is seen that on one side there is DP and on the other side there is DP's dissident CHP, media, university and the army. It is possible to express that the opposition group criticised DP mostly because of "oppressive" and "antidemocratic" implementations and economic woes. Thus, the leading motives of the coup d'état were these factors.

The coup d'état on May 27 which left its mark on Turkey's social and political history was dealt with in the novels and the conditions that constituted it, its effects and its results were written according to the writers' ideological leanings. In this study, Sevinç Çokum's novel "Karanlığa Direnen Yıldız" was examined. First, a general perspective was presented about transition to a multi-party system, DP's rise to ascendancy and politics, the relationship between media and military. In the analysis stage of the work, how both DP and its supporters and the other actors of the period, namely CHP, army, university and media were approached and their discourse were aimed to determine. At this stage, what kind of changes the coup d'état caused at individual and social levels was also examined.

Key Words: Coup d'état on 27 May 1960, DP – CHP, Military, Media, Novel, Karanlığa Direnen Yıldız

Giriş

Son yıllarda siyasetin gündeminin önemli bir kısmını, 27 Mayıs siyasal rejimi ile hesaplaşma teşkil etmektedir. Hatta bugün Türkiye’de siyasal hayatın ve iktidar mücadelesinin 27 Mayıs rejimine taraftar olanlar karşı olanlar arasında geçtiği bile savunulmaktadır. Üzerinden elli yıldan fazla bir süre geçmiş olmasına karşın, halen siyasal sistemin yapıtaşlarını belirlemede etkili olduğu söylemleri, 27 Mayıs rejiminin her yönüyle irdelenmesine ve yoğun bir tartışmanın merkezine yerleştirilmesine neden olmaktadır. Nitekim söz konusu tarihte ordunun yönetime el koyması, Türkiye tarihinin önemli dönüm noktalarından biridir. Bu anlamda 27 Mayıs’ın biri askeri biri siyasi olmak üzere birbiriyle ilişkili olan iki miras bıraktığı görülmektedir. Askeri mirası, darbe geleneği ve askerin siyaset üzerindeki etkisi şeklinde ifade edilebilirken, siyasi mirası Anayasa aracılığıyla yapılandırdığı iktidar denkleminde kendisini göstermiştir. Türkiye 27 Mayıs’tan sonra

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013*

da hem askeri darbelere hem bunun önyak olduğu anayasa yazılımlarına şahitlik etmeye devam etmiştir (Ete, 2010: 136).

1946’da başlayıp, 27 Mayıs 1960’ta askeri müdahale ile ilk kesintisini yaşayacak olan çok partili hayata damgasını vuranların; ilkin DP ve CHP, dolayısıyla liderleri Menderes ve İnönü, muhalefet grubunun diğer temsilcilerinin basın üniversite ve ordu olduğu bilinmektedir (Arıkan, 1997: 299). Ancak bu gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Şöyle ki DP, merkezini bu koalisyonuna karşılık halkın iradesine dayanırken, bu üç aktörün yanlarına CHP’yi de almak suretiyle seçimle gelen bir iktidarı, seçim dışı bir yöntem kullanarak iktidardan uzaklaştırdığı söylenebilir (Gülener, 2007: 57). Bu çerçevede DP ve muhalefet grubunu temsil eden aktörler (CHP, medya, üniversite ve ordu) arasındaki ilişkiler şöyle bir görünüm sergilemektedir:

Öncelikle, DP ve CHP arasındaki ilişkiler başından itibaren gerilimli olmuştur. Her iki parti de yeni rollerine uyum sağlamakta güçlük yaşamıştır. Nitekim biri 27 yıllık iktidarın ardından muhalefet konumuna düşmüş, öteki ise dört yıllık şiddetli bir muhalefetten sonra iktidar olmuştur (Zürcher, 2003: 322). DP’nin ülkeyi yönettiği on yıllık zaman diliminde, iktidarın baskılarına ve anti-demokratik uygulamalarına maruz kaldığını çeşitli şekillerde ifade eden CHP, özellikle 1957’den sonra merkezin aktörleriyle yakınlaşmıştır. İlk yıllarda DP’yi destekleyen, başta üniversiteler olmak üzere asker-sivil bürokrasi, aydınlar ve basın zamanla DP iktidarına karşı cephe almışlardır. Bu kutuplaşma ise 27 Mayıs 1960’a giden süreç içindeki gerginliklerin ve çatışmaların kaynağını oluşturmuştur (Gülener, 2007: 56).

DP iktidarına muhalif olan koalisyonun bir diğer üyesi ordunun, Osmanlı Devleti’nin çözülme döneminden itibaren yönetim ve siyasette etkili olduğu ve giderek bu etkili konumunu güçlendirdiği ileri sürülmektedir (Burak, 2011: 45). Ordu, ülkeyi kuran güç olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin yönetiminde başından beri önemli rol oynamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, askerlerin siyasetle ilişkisini koparmak için birtakım tedbirler alınmış olunmasına rağmen, bu konuda yeterince başarılı olduğunu kabul etmek zordur. Askerlerin ülke yönetiminde söz sahibi olma arzuları, çok partili siyasi hayata geçilmesinden sonra, 1960’ta fiili bir müdahaleyle yeni bir biçim almıştır (Temiztürk, 2009: 6). Öyle ki bu tarihten sonra Türkiye’nin demokrasi tarihi, askeri müdahaleler sebebiyle kesintilere uğramıştır

Yukarıda da belirtildiği gibi, 27 Mayıs askeri müdahalesi öncesinde muhalefetin önemli güçleri arasında basın ve üniversite de yer almaktadır. Başlangıçta DP’nin verdiği sözlere bağlı olarak onun yanında yer alan aydınlar ve basın gerek yasal düzenlemeler gerekse ekonomik beklentilerinin karşılanmaması gibi gerekçelerle, DP’yle arasına ciddi bir mesafe koyarak, muhalefet saflarındaki yerlerini almışlar ve 27 Mayıs’ta başat bir oynamışlardır. Özellikle basının, müdahalenin öncesinde ve sonrasında tavrı çok dikkat çekicidir, yayınlarıyla askerleri kışkırtmaktan çekinmediği, darbe gerçekleşikten sonra da demokratik yaşama müdahaleyi eleştirmekten özenle kaçındığı, hatta askerlerin yönetimde buldukları dönemde darbeleri meşrulaştırıcı yayınlar yaptığı ifade edilmektedir (Temiztürk, 2009: 6).

Bu ilişkiler ağında Türkiye’de gerçekleşen askeri müdahaleler, kuşkusuz edebi türlerde de ele alınmış, darbeleri oluşturan koşullar, etkileri ve sonuçları çeşitli yönleriyle yazarların ideolojik eğilimleri perspektifinde yansıtılmıştır. Buna göre 1960 sonrası Türk romanının ana temalarından biri “ikinci demokrasi çalışmaları”, “Menderes Dönemi” ve ihtilalin “getirdikleri” ve “götürdükleri” olmuştur (Narlı, 2007: 158). Bu çerçevede 1960’la başlayan askeri müdahalelerin, toplumsal, siyasal ve bireysel hayattaki etiklerini yansıtan edebi ürünleri inceleyen çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır².

² Bu konuda yapılmış bazı çalışmalar için bkz. (Narlı, 2007; Okur, 2002; Alver, 2013; Balık, 2009; Fırat, 2009; Börekci-Oğuzhan, 2012).

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini konu olan yazarlara bakıldığında ise, bunların başında Atilla İlhan, Samim Kocagöz, Vedat Türkali, Ayla Kutlu ve Sevinç Çokum gibi isimlerin geldiği görülmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada, Sevinç Çokum tarafından kaleme alınan “*Karanlığa Direnen Yıldız*” romanı incelenmiştir. Romanın incelemesine geçilmeden önce, çok partili hayata geçişin ardından DP’nin iktidara gelmesi ve siyaset, medya ve ordu arasındaki ilişkilere dair genel bir çerçeve çizilmiş, böylece 27 Mayıs’a gelinen sürecin arka planı tahlil edilmiştir. Eserin çözümlenme aşamasında ise hem DP’ye ve taraftarlarına hem de sürecin diğer aktörlerine, yani CHP, ordu, üniversite ve medyaya ilişkin nasıl bir yaklaşım sergilendiği ve bunların söylemleri niteliksel metin analiziyle irdelenmiştir. Bu aşamada ele alınan bir diğer konu, 27 Mayıs’ın bireysel ve toplumsal düzlemde nasıl bir etki gösterdiği.

1. “27 Mayıs”ı Hazırlayan Koşullar: İktidar ve Muhalefet Cephesi

Çok Partili Hayata Geçiş

Türkiye’de batılılaşmayı ve modernleşmeyi temel amaç olarak benimsemiş olan Cumhuriyet rejiminin en önemli sosyal olaylarından biri kuşkusuz, 1946’da yılında ilk muhalefet partisinin kurulmasıyla çok partili sisteme geçilmiş olmasıdır. Türkiye’nin bu noktaya gelmesinde şüphesiz çok çeşitli tarihi, ekonomik sosyal ve kültürel faktörlerin rolü olmuştur (Okur, 2002 : 67). Bu anlamda çok partili hayata geçiş sürecini, kısaca hatırlamakta fayda vardır.

1930 – 1945 yılları arasında siyasal ve toplumsal erki elinde tutan asker-sivil-aydın üçlüsünün totaliter egemenliğinin karşısında, ilk kez bir yandan “harp vurguncuları” ve “zenginler” türemiş, diğer yandan yoksul kitlelerin sınıfsal hoşnutsuzluğu baş göstermiştir. Bu toplumsal baskının da etkisiyle çok partili yaşam dördüncü kez denenmiştir. Bu süreçte asker/sivil-bürokrat-aydın üçlüsünün karşısına siyasal güç merkezlerini belirleyecek yeni bir parti, DP ortaya çıkmıştır (Mazıcı, 2004: 556). Yeni Parti’nin ortaya çıkış aşamasında, 7 Haziran 1945’te CHP’nin dört muhalif üyesi, siyasi liberalleşme talep eden bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri, hükümetten milli egemenlik ilkesini anayasadaki şekliyle uygulamaya koymasını ve parti işlerini demokrasi ilkesi çerçevesinde yürütülmesini içeren taleplere dayanmaktadır. Söz konusu kişiler, Atatürk’ün yakın mesai arkadaşı ve bankacı Celal Bayar, Ege Bölgesi’nin önde gelen toprak sahiplerinden Adnan Menderes, tarihçi ve Türkoloji profesörü Fuad Köpülü ve tecrübeli bürokrat Refik Koraltan’dı. Önce bu oluşuma tepki vermeyen Cumhurbaşkanı İnönü, siyasi sitemde köklü değişiklikler yapmaya ve onu dünyanın değişen koşullarına uyumlu hale getirmeye hazırlandığının ipuçlarını vermiştir. Türkiye’deki sisteminin en büyük eksikliğinin bir muhalefet partisinin yokluğuna dayandığını, böyle bir yapının oluşmasına müsaade etmeye hazır olduğunun işaretlerini vermiştir. Neticede Demokrat Parti 7 Ocak 1946 tarihinde kurulmuştur (Ahmad, 2011: 235).

CHP’nin yeni partinin kuruluşuna ilişkin tepkisine bakıldığında, ilk anda olumlu karşıladığı görülmektedir. Yeni partiyi, hükümet ve yönetimi denetleyecek yeni bir denetim organı olarak değerlendirme eğilimi hakimdi. DP’nin ise, ilk zamanlarda karşılaştığı en büyük güçlük, kendisinin danışıklı bir parti olmadığını ve CHP’den farklı bir parti olduğunu anlatmak ve toplumu buna inandırmak olmuştur. Zamanla muhalefet partisine, CHP’nin tutumunda önemli bir değişiklik vuku bulmuş ve bundan sonra yeni parti sürekli biçimde idari baskılardan şikayet etmiştir. Ancak DP, özellikle ilk zamanlarında, yönetime karşı ılımlı eleştirileri ile yumuşak bir muhalefet yürütmüştür (Koçak, 2007: 181).

Genel Başkanlığı’na Celal Bayar’ın geldiği yeni partinin, halktan gelen bir kuvvet yaratarak hükümeti ve idareyi denetim almayı vaat ettiği ifade edilmektedir³ (Tuncay, 1983: 1976).

³ Karpat (1967: 350-351), DP ve CHP arasındaki farklılıkları şu şekilde özetlemektedir: Öncelikle, CHP, devlet ve kudret otoritesine dayanarak kurulmuş, sonraları olayların zorlamasıyla yavaş yavaş halka inmiştir. DP ise, kısa zamanda kitlelerin desteğini almış ve halk yığınlarının sözcüsü durumuna geçmiştir. İkinci olarak, CHP köklü reform tedbirleri

CHP ise 1946'dan DP'nin iktidara geldiği 1950'ye kadar, seçim ve basın kanunu gibi bazı konularda reformlar yapsa da geleneksel taraftarları dışında bir seçmen kitlesi edinmemiştir. Demokratlar hükümetin keyfilğini vurgulayarak ve jandarma ve bürokrasinin saltanatına son vermeyi taahhüt ederek, halkın hükümet karşıtlığından fayda sağlamıştır. Seçmenler, Demokratların iktidara gelmesi durumunda, kendilerini devletin boyunduruğundan kurtaracağına ve aynı zamanda maddi anlamda rahatlatacağına inanmışlardır. (Ahmad, 2011: 237).

Temel hak ve özgürlüklerin korunması ve talebiyle ortaya çıkan Demokrat Parti de “yeter söz milletindir” diyerek, siyasi iktidarın belirlenmesinde söz hakkında sahip olmayan kitleyi temsil etme rolünü üstlenmiştir (Demirel, 2005: 495). Bu anlamda kurulduğunda eleştirilerini Halk Parti idaresinin “antidemokratik” yönleri üzerine yoğunlaştıran Demokrat Parti, ilk yıllarda gücünü üniversite profesörlerinden basit köylülere kadar bütün sosyal grupları içine alan halk kitlelerinden almıştır. Demokrat Parti'ye gösterilen bu sempatinin sebebi, halk kitlelerinin Halk Partisi'ne muhalif olması kadar Demokrat Parti'nin bütün sosyal grupları memnun edecek kadar yeni bir siyasi organizasyon yaratacağı ümididir (Karpat, 1967: s.346).

DP'nin İktidara Gelmesi ve Siyasal – Toplumsal Gelişmeler

Toplumda hemen hemen bütün muhalif kimliklerin desteğini alan Demokrat Parti, 1950 yılında yapılan seçimlerin sonucunda iktidar partisi olmuştur. DP'nin başarısı, Türkiye'nin siyasi görünümünde radikal bir dönüm noktasına tekabül etmektedir. Nitekim iktida, eski sivil – askeri bürokrasinin elinden alınmış ve yeni seçkinlere verilmiş görünüyordu. Roller de değişmişti. DP iktidar, CHP muhalefet partisi olmuş ve ortaya alışılması güç bir kimlik bunalımı meydana gelmiştir. (Ahmad, 2011: 239).

DP'nin iktidara gelmesiyle, o güne kadar siyasal yaşamdan dışlandıklarını düşünen kesimler, devlet katında bir anlam ifade edebildiklerini görmüşlerdir. Devletten somut anlamda hizmet alabileceklerinin farkına varmışlardır. Halktan kopuk bir yönetim biçimi sergileyen CHP'nin yerine, çoğunluğu kendi kültürlerine yakın, yakın olmasa dahi yakınlık göstermek durumunda kalan DP'lilerle ilişkiye geçmek sokaktaki adam için kayda değer bir adımdır. Ayrıca modernleşme ile dini-geleneksel değerler arasında bir çatışmanın olmadığı fikrini işleyen DP çizgisi, klasik Batılılaşmacı CHP tarzına karşı, bu değerlerle iç içe geçmiş yaşam pratikleri ve davranış kalıplarını -en azından söylem düzeyinde- muhafaza etme misyonunu da yüklenmiştir. Böylece DP'nin iktidara gelişiyle, eski yönetimde bozulan devlet –millet uyumunun yeniden tesis edilmeye başlandığı, devlet ile millet arasında kopmaya yüz tutan bağların perçinlendiği görülmektedir. DP iktidarı, askeri ve sivil bürokrasinin keyfi davranışlarının geçmişe kıyasla sınırlandırılması anlamına da gelmiştir. Çok partili hayata geçişle hem bürokrasiye yönelik şikâyetlerin dile getirilebileceği platformlarının sayısı artmış hem de atanmışların son kertede seçilmişlere tabi

alınmasını gerektiren tarihi şartlar içinde doğmuştur. İdealist bir görüşle hareket eden bu parti, akademik ve siyasi bir romantizmin izlerini taşıyan yeni görüşler ortaya atmış, zora başvurarak bunları gerçekleştirmek istemiştir. DP ise, her şeyden önce CHP'nin aşırılıklarına ve oligarşist felsefesine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Halk yığınlarının, ekonomik ve sosyal şartlardan ve baskı rejiminden doğan hoşnutsuzluğunu dile getiren DP gerçek hayata ve insana daha yakındı. İki parti arasındaki asıl farklar işte bu önemli noktalardan kaynaklanmıştır. CHP başlangıçta milletin devlet sayesinde kimlik kazandığına inanmış, devlete metafizik bir anlam yüklemiştir. Devlete mutlak bir üstünlük tanınışı, birey mutlak olarak devlete tabi kılınmıştır. DP ise devlete, insanlar tarafından birey ve toplumun menfaati için kurulmuş bir örgüt olarak bakmış, bireyin ihtiyaçları ve hakları karşısında devletin yetkilerinin kısılmasını istemiştir. CHP'nin insan haklarının devletten çıktığını kabul etmelerine karşılık, daha pragmatik olan Demokratlar tabi haklar teorisini benimsemiştir. İki partinin sosyal gruplar karşısındaki davranışlarını bu temel tutumlar belirlemiştir. Ancak bu tutum ve davranışlar, felsefi ve siyasi bir ifadeye büründürülmemiş, daha çok pratik ihtiyaçların bir sonucu olmuştur. Teoride bunun tam aksini iddia etmesine rağmen bazı menfaat gruplarının temsilciliğini üzerine almış gibi bir görünüm sergilemektedir. CHP ise pratikte daha çok genel temsil fikrine sarılmıştır. Kesin bir ayrıştırmaya gidilmeden ve her partinin içinde devamlı değişimler olduğu göz önünde bulundurularak, çiftçi, işçi ve bazı tüccarların DP'yi desteklediği, aydınların, şehirlilerin ve bağımsızların CHP'yi tuttuğu ifade edilebilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

olması ilkesinin hayata geçirebilme ihtimali artmıştır (Demirel, 2005: 496- 498, 505). Bu çerçevede 1950'ler Türkiye'sinde kentli ve eğitilmiş insan sayısında nispeten bir artış olmuş, açık bir kamuoyu oluşmaya başlamış, iktidarın seçim yoluyla belirlenmesi ilkesi yerleşmeye başlarken, yönetimde seçkinci-öncü değil gelenekçi, asker değil sivil ağırlıklı, bürokrat değil serbest meslek sahibi, kentli değil taşralı bir seçkin profili meydana gelmiştir (Mazıcı, 2004: 558).

Buna göre 1950'lerin başında Türkiye ve DP iktidarı için olumlu bir tablonun söz konusu (Akşin; 2007, s.215) olduğu dönemin genel yapısı ise şu şekilde özetlenebilir: 1950 -1954 yılları arasında, genellikle muhalefet partilerinin de kabul ettiği gibi, Türkiye'de nispeten hür ve demokratik bir ortam mevcuttur. DP'nin din konusundaki liberal tutumuna paralel olarak ezanın Arapça okunmasına izin verilmiştir. Askerlik süresi kısaltılmış, liberal bir Af Kanunu çıkartılmış, Türklerin yurt dışına çıkabilmesini kolaylaştırmıştır. Yeni bir Basın Kanunu yapılmış, kısıtlayıcı hükümler içeren diğer bazı kanunlar değiştirilmiş, anti demokratik kanunları belirlemek üzere bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun çalışmalarını gereği gibi değerlendirmek mümkün değildir, ancak zamanla faaliyetlerinin asgariye indiği hatta tamamıyla durduğu ifade edilebilir (Karpat, 1967: 352). Ekonomi politikası liberalizme dayanan parti, muhalefet yıllarında ve iktidarı döneminde özel girişimciliğe büyük önem atfetmiştir (Çavdar, 1983: 2071). Nitekim iktidarın ilk yıllarında liberalleşme yolunda önemli adımlar atılmış, iktisadi kalkınmada büyük bir canlılık ve heyecan yaşanmıştır (Akşin, 2007: 215). Öyle ki iktidar, yürüttüğü ekonomi politikası ile kitle halinde köyleri etkileyebilmiş, köylerdeki yoksulluk ve cehalet çemberini kırmağı başarmada önemli adımlar atmıştır. Bu politika Halk Partisi döneminde başlamakla birlikte, bu gelişmeye Demokratlar tarafından ivme kazandırılmıştır. Burada belki de en önemli nokta, araçlar ve güttüğü iktisadi politikaların sonucu ne olursa olsun, Demokrat Parti'nin kalkınma hamlesini köylere götürebilmiş bir hükümet olmasıdır (Karpat, 1967: 351). DP döneminde, çiftçinin çıkarlarına öncelik verilmiş, bu da iktidara köylünün desteğini sağlamıştır. Özellikle 1954 seçimleri Menderes için çok büyük bir başarıdır. Ekonomik canlanma, onun politikalarının doğruluğunu kanıtlamış, köylülerin hemen hepsi kendisini desteklemiştir (Zürher, 2003: 326,334).

DP'nin halkın desteğini aldığı konulardan bir diğeri, Türkiye'nin 1952'de NATO'ya tam üye olmasıdır. NATO'ya giriş muhalifler tarafından da kutlanmıştır (Zürher; 2003, s.342).

Demokrat Parti iktidarının en önemli özelliklerinden bir diğeri, mahalle ve kırsal kesimden insanların ocak ve bucak örgütleri aracılığı ile siyasete sokulmuş olmasıdır. Bu durum ise halkın demokratik eğilimleri bakımından yararlı olmuştur (Akşin; 2007, s.224).

DP'nin ilk yılları basın açısından da oldukça mutlu bir dönemdir. Hakkında soruşturma açılan gazeteci yoktur. Hükümetle gazeteciler arasında genellikle yakın ilişkiler kurulmuştur (Topuz, 2003: 193). Bu dönem için en önemli sayılan ve basına geniş özgürlükler getiren uygulama ise, 1950 yılında çıkartılan Basın Kanunu'dur. Yine bu dönem içinde yer alan ve 1952 yılındaki kanun ile de basın çalışanlarının sosyal hakları konusunda önemli düzenlemeler getirilmiştir. Çok kısa bir süre içinde gerçekleştirilen bu uygulama ile DP'ye varolan basın desteği çok daha artmış ve neredeyse basının tamamı DP'yi destekler duruma gelmiştir (Bulunmaz, 2012: 208). Ancak ilerleyen zamanda ilişkiler bozulmaya başlamıştır Bunun ilk sinyalleri 1953'te verilmiştir. Temmuz ayında daha önce sıfat ve hizmetlerinden dolayı bakanlara yapılan hakaretin takibi şikâyete bağlıken, artık savcının, bakanın oluruyla alarak re'sen takibine bırakılması onaylanmıştır. Muhalefetteki basın bunu "iktidarı kaybetmekten korktuğu için, kendi durumunu kurtarmayı tasarlamak", iktidar yanlısı basın ise "ortalıktaki anarşik manzaraya son vermek" şeklinde değerlendirmiştir. Ancak, bu dönemde DP'nin ekonomik ve siyasal alanda yeterli olmadığını düşünen basının muhalefetini arttırdığı gözlenmektedir (Yıldız, 1996: 492). 1954 seçimlerinden iki ay önce ise, basından gelen eleştirilere karşı ağır cezalar getiren bir yasa çıkartılmış, mahkemeye çıkartılan gazetecilere ispat hakkı verilmemiştir. 1955'te gazetecilere ağır

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

hapis ve para cezası uygulanmıştır (Akşin, 2007: 216 – 217). 1956 yılının Haziran ayında basın yasası tekrar değiştirilmiş ve hükümet basın ve yayın üzerindeki denetimini daha da arttırmıştır (Zürcher, 2003: 337). Dolayısıyla basın ve hükümet arasındaki ilişkiler gerginleşmiş, basın desteğini hükümetten çekmiştir.

Hükümete desteğini kesen bir diğer kesim üniversiteler olmuştur. Bunun önemli gerekçeleri arasında 1954 seçimlerinden bir ay bir kanunla üniversite öğretim üyelerinin siyasete katılmasının yasaklanması yer almaktadır (Ahmad, 2011: 240). 1955'ten sonra ise üniversiteler ve yargı üzerlerinde uygulanan baskı siyaseti gerekçesiyle, bu kesimlerin DP'ye muhalefeti artmıştır (Akşin, 2007: 217).

İktidarının ilerleyen yıllarında, hükümetin ordu ile ilişkileri de yavaş yavaş bozulmuştur. Zaten DP, kurulduğu ilk yıllardan itibaren gerek ordu gerekse diğer geleneksel iktidar odaklarına karşı oldukça temkinli yaklaşmıştır. Daha muhalefet yıllarında İnönü'nün Milli Şef egemenliğine karşı ordu içinde kurulan gizli örgütten birkaç subayla ilişki kuran Bayar-Menderes grubu, bu girişimlerden oldukça huzursuz olmuş; iktidara geldikten sonra da kendilerine karşı böyle bir girişim ihtimalinden tedirginlik hissetmiştir. Bu bağlamda DP, bazı emekli subayları kendi taraflarına alarak askerlere güven vermeye çalışmıştır. Örneğin 1946 seçimlerinde Fevzi Çakmak'ı aday göstermiş, 1950'li yıllarda partinin yönetici kadrolarında Ali Fuat Cebesoy, Fahri Belen, Seyfi Kurtbek, Tahsin Yazıcı, Tekin Arıburnu gibi askerler yer almıştır (Mazıcı, 2004: 556). Ancak İktidara geldiği ilk dönemde ordunun darbe yapmasından çekinen DP, bunu engellemek için Haziran 1950'de beklenmedik bir kararla, genelkurmay başkanı, ikinci başkan, kuvvet komutanları değiştirilmiş ve yerlerine kendilerine bağlı olacaklarını düşünülen, yeni komutanlar atamıştır (Eroğul, 2003: 120). Menderes'in ordu karşısında aldığı tavrın göstergelerinden biri de muvazzaf subaylara büyük çaplı ihtiyaç olmadığını, ordusunun Amerika'daki gibi yedek subaylarla yönetebileceğini açıklamasıdır. Bir diğer tavır ise partide asker kökenlilere çok fazla yer vermemesinde belirginlik kazanmıştır. Öyle ki iktidarda olduğu on yıllık zaman zarfında parlamentodaki mesleki dağılıma bakıldığında, en düşük oranda temsil edilen meslek grubunun askerler olduğu görülür (Mazıcı, 2004: 556).

Çok partili düzenin kurulmasının ve DP'nin iktidara geçmesi neticesinde, Tek Parti döneminin devletçi politikalarla birlikte sona ermesi bakımından yaşanan dönüm noktası, elbette ordu için de yeni bir dönem anlamına gelmiştir. Nitekim muhalefetin zaferi, hakim seçkinlerin yeni bir çehre kazanmasını sağlamış, siyaset sahnesinde o ana kadar görülmeyen belli toplumsal kesimler ağırlıklı olarak temsil edilmeye başlanmıştır. Ordu da benzer nedenlerle toplumun genelinde yaşanan benzer bir kimlik arayışı içine girmiştir. Öyle ki ordu, daha önceki dönemlerden farklı olarak, iktidar içinde dolaysız olarak temsil edilme imkânını kaybetmiştir. Belki de en önemli değişim ise, önceki dönemlerde on bir savunma bakanının tümünün asker kökenli olmasına karşılık, bu dönemde görev yapan altı bakandan beşinin sivil oluşudur. Toplumsal değişimden kaynaklanan ve siyasal yapı içerisindeki farklılaşmayı yansıtan seçkinler zümresinde yaşanan bu değişiklik, ordu tarafından kendi kurumsal itibarına karşı küçültücü, toplum içindeki görüntüsünü tehdit eden bir durum olarak algılanmıştır. Bu duygu, askeri bürokrasiyi denetim altına alan iktidarın 1954 seçimlerini kazanması ile daha da artmıştır (Vaner, 2003: 257).

Özellikle 1950'li yılların ikinci yarısından sonra, ordunun hükümete mesafeli davrandığı görülmektedir (Zürcher, 2003: 325). 1958'deki dokuz subay olayı ilişkileri iyice gerginleştirmiştir. Bu yılın ocak ayında bir darbe hazırlığına giriştikleri ileri sürülen dokuz subay tutuklanmıştır. Ancak, doğru olduğu sonradan anlaşılan bu tasarı kanıtlanamadığından, sanıklar aynı yılın sonlarına doğru salıverilmiş, sadece muhbir subayı iki yıl hapse mahkûmedilmiştir (Tunçay, 1983: 1981). Hükümet ve ordu arasındaki ilişkileri etkileyen bir diğer faktör, Irak'ta krallığı deviren Temmuz 1958 darbesinin Türkiye'nin siyasal yaşamı üzerindeki yıkıcı tesiridir (Ahmad, 2011:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

241). Birçok kaynağa göre, Irak Devrimi, DP iktidarında darbe korkularını başlatmış ya da artmıştır. Nitekim Faysal ve Nuri Said'in öldürülmesinden DP'li yöneticilerin çok etkilendiği belirtilmektedir. Irak Devrimi,DP iktidarının gözünde dıştan desteklenen yıkıcı bir faaliyet iken, muhalefete göre istibdat ve baskıya karşı bir ayaklanmadır. Muhalefet Irak Devrimi'ni doğru bulduğuna göre benzeri Türkiye'de gerçekleşebilir, onun için de baskı altına alınmalıdır, şeklinde bir düşüncenin olduğu (Akşin, 2007) savunulmaktadır.

Özellikle 1957'den sonra iktidar açısından yaşanan en önemli sorunlardan biri, aydınların, bürokrasinin ve ordu mensuplarının desteğinin hissedilir derecede azalmış olmasıdır. Bunun altında iki temel etken olduğu ifade edilmektedir. Birincisi, artan ekonomik sıkıntılardır. Özellikle memur, öğretmen, üniversite öğretim üyesi ve subay gibi maaşlı çalışanların, toplumun diğer kesimlerinden daha çok artan enflasyondan etkilendiği telaffuz edilmektedir (Zürcher, 2003: 334). Ticaret kesimin büyük kazançlar elde ederek yükselmesi, 1950 seçimlerinde iktidarı bırakmak durumunda kalan asker ve sivil bürokrasinin hükümete cephe almasına neden olmuştur (Özdemir, 2007: 229). Birincisinden daha öncelikli olan ise, hükümetin otoriterliğinin arttığı düşünülmesidir. Nitekim siyasal liberalleşmenin, ekonomik liberalleşmeye feda edildiği (Zürcher, 2003: 334) ileri sürülmektedir. Diğer taraftan Cumhuriyet seçkinleri, yönetim mekanizmasının dışında kalması gerektiği varsayılan "ayakların" "baş" olduğu kanaatindedir. Bu aşamada asker/sivil-bürokrat-aydın üçlüsü Osmanlı'nın son zamanlarındaki "devleti kurtarma" tezlerini, "demokrasiyi kurtarma" tezlerine yönelmiştir. Bu tezleri ilk oluşturan asker ve sivil bürokrat kesimlerinde hâlâ güçlü bir destek tabanı bulunan, basının da desteğini alan CHP'dir⁴ (Mazıcı, 2004: 558).

Tüm bu gelişmeler neticesinde, iktidarının ilk yıllarında demokratik yönelimlere önem veren, genel affın ilan edilmesi ve liberal bir basın kanunu kabul eden DP'ye yöneltilen eleştirilerin başında, uygulamaya konan yasalarla antidemokratik hükümlerden arındırma programının bir kenara ittiği, dış politikada kimi zaman yanlış kararlar verdiği, siyasal liberalleşmeden vazgeçtiği, basına, muhalefete, aydınlara, sivil ve asker bürokrasisine karşı olumsuz bir tutum sergilediği ve baskı uyguladığı gelmektedir⁵ (Eroğul, 2003:120; Kongar, 2007: 149 – 150). Hükümete yöneltilen eleştirilerden biri de Menderes'in 1959'da İngiltere gezisi esnasında, Londra yakınlarındaki Gatwick Havaalanı'nda meydana gelen uçak kazasından sağ kurtulması neticesinde gerçekleşmiştir. Nitekim bu olayın bir propaganda aracı yapıldığı (Tunçay, 1983: 1981) ifade edilmektedir.

⁴ DP ve CHP arasındaki ilişkiler, özellikle DP iktidar olduktan sonra, çok da olumlu yönde seyretmemiştir. Örneğin CHP, DP iktidarını, 1946 – 1950 yılları arasında temelleri atılan demokrasiyi sağlamlaştırmadığını ileri sürmüş, bu demokrasi temsiline korunması ve daha da genişletilmesini talep etmiştir. Bu anlamda Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasını, idarenin tarafsız olmasını, bakın hürriyetinin gerçekleştirilmesini, radyo dan partilerin eşit faydalanmasını, parti olarak varlığının tehlikede olmadığına dair garanti verilmesini istemiştir. 1951, 1953 ve 1954 yıllarındaki Kurultaylarında hükümeti, memurların CHP aleyhine teşvik etmek, hâkimlerin yirmi beş yıllık hizmetten sonra emekliye sevk edilmelerini sağlayacak bir kanun hazırlamak ve devlet radyosunu partizanca kullanmakla suçlamıştır (Karpaz, 1967: 341). CHP ve DP arasındaki ilişkilerin gerginleşmesinin bir diğer nedeni de Aralık 1953'te, CHP'nin bütün varlığına "haksız iktisap" diye nitelendirilerek, bir yasa çıkartılmasıdır. Bu ana muhalefet partisinin etkinlik olanaklarını kısmak için bir hareket şeklinde değerlendirilmiştir (Akşin, 2007: 216).

⁵ Hükümetin, otoriter bir politika yürüttüğüne ilişkin parti içinde de bazı görüşler ortaya çıkmıştır. 1955'te DP içinde, Menderes'e yönelik muhalefet artmış, DP'nin basına, üniversitelere ve yargıya karşı otoriter bir siyaset uyguladığı gerekçesi öncelik kazanmıştır (Zürcher, 2003: 335). 1955'te patlak veren 6- 7 Eylül olayları da parti içi uyuşmazlığı ve işçileri bakanın istifasına neden olmuştur. Hatta Menderes'in konumu bile sarsılmıştır ve istifa etmeyi düşünmüştür. Ancak Menderes istifa etmemiş, onun yerine kabine istifa etmiştir ve Menderes meclisten güvenoyu almıştır (Ahmad, 2011: 240). Parti içindeki bölünmenin kırılma noktasını oluşturan olay ise, , Ekim ayında bazı liberal milletvekillerinin, kısıtlayıcı basın yayası gereğince hakkında dava açılmış olan gazetecilerin yazdıklarını ispat hakkına sahip olmaları bunun mahkemelerde delil olarak kabul edilmesinin istemeleridir (Zürcher, 2003: 335-336). 19 milletvekili "ispat hakkı" konusundaki anlaşmazlık neticesinde, DP'den ayrılmışlardır. 1955'in sonunda Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu öncülüğündeki grup, DP'den Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardır (Akşin, 2007: 216).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

1960 yılına gelindiğinde, hükümetin CHP, basın ve üniversite ile olan ilişkileri iyice gerginleşmiştir. Bu bağlamda CHP ile ilişkilerin bozulmasında etkili olan etkenlerden bir diğeri İnönü'nün Ege gezisi sırasında yaşanan olaylardır. 1959'un başında İnönü, yaşanan siyasal ve toplumsal gelişmelerin ardından gerginleşen ortamın sakinleşmesi için, hükümetin erken seçime gitmesi gerektiğini ileri sürmüştür. 1960 Nisan ayında ülke kapsamında bir kampanya başlatarak çıktığı gezilerin zirvesi, DP'nin kalesi olan Ege Bölgesiydi. Ancak partisine yönelik yapılan saldırıda atılan bir taş İnönü'ye denk gelmiş, DP'nin çoğunluğu bu olayı soruşturmayı reddedince, CHP de bunu kullanarak meclisi terk etmiştir (Ahmad, 2011: 242). Diğer taraftan 18 Nisan'da TMBB'de 15 kişilik bir Tahkikat Komisyonu'nun kurulmuştur. Buna göre, partilerin tüm etkinliklerinin soruşturulması öngörülmüş, komisyonun etkinlikleri ile ilgili yayınlar, TBMM'de komisyonla ilgili yapılan görüşmeler ve bunlar hakkındaki yayınlar yasaklanmıştır (Akşin, 2007: 223). Ayrıca 27 Nisan'da komisyona basını denetleme, celpname çıkarma, hatta soruşturmayı engelleyenleri tutuklama yetkisi tanınmıştır (Ahmad, 2011: 242). Tüm bunlara tepki olarak, 28 Nisan 1960'da İstanbul Üniversitesi öğrencileri büyük bir gösteri yapmışlar, polis ve ordu birlikleri olaya müdahale etmişlerdir. Bir öğrenci ölüirken, 40 öğrenci yaralanmıştır. Hükümet sıkıyönetim ilan etmiş, üniversite tatil edilmiştir. Yayın yasağı getirildiğinden olaylar kulaktan kulağa abartılarak nakledilmiştir. Ertesi gün Ankara'da Siyasal Bilgiler ve Hukuk öğrencileri gösteri yaptılar. Yine polis ve ordu birlikleri olaylara müdahale etmişlerdir (Akşin, 2007: 223).

Mayıs başında, olaylar yatışmış gibi görünmektedir, çünkü olaylar kitlesel boyutlara ulaşmamıştı. Ancak darbe planları almış başını gitmişti ve hükümetin yapabileceği çok fazla bir şey yoktu. Menderes, ülke çapında mitingler düzenleyerek hâlâ halkın desteğine sahip olduğunu gösterip konumunu güçlendirmeye çalışmıştır. Mayıs sonunda tekrar bir Anadolu gezisine daha çıkmayı planlayan Menderes, Konya'da yapacağı konuşmada, siyaseti normale döndürmesi ümidiyle Haziran'da erken seçime gideceklerinin haberini verecekti. Ancak bunu yapamadı (Ahmad, 2011: 243). Nitekim Türk Silahlı Kuvvetleri “kardeş kavgasına meydan vermemek” ve “demokrasiyi içinde düştüğü buhrandan kurtarmak” amacıyla, 27 Mayıs 1960 saat üçte yönetime el koyduğunu ilan etti. Askerlerin yönetime el koyması, özellikle Ankara ve İstanbul'daki öğrenci kitlesi ve genellikle aydınlar ve basın tarafından büyük bir sevinçle karşılanırken, kırsal kesim hayra alamet sayılmayacak bir şekilde sessiz kaldı. Zira önceki aylarda yaşanan karışıklıklar İstanbul ve Ankara'ya özgü idi. Başka bölgelerde halkın Menderes'e sevgisinde ani bir düşüş olduğunu doğrulayacak bir gösterge yoktu (Zürcher, 2003: 351).

27 Mayıs askeri müdahalesiyle son bulan DP iktidarına ilişkin eleştiriler yapılmakla birlikte, partinin başarılı olduğu alanlar göz ardı edilemez. Şöyle ki, bazı eksikliklerine rağmen iktisadi politika, iş görme arzusu, partinin dinamik ruhu, toplum ve fert hayatında yeni bir dönem açmıştır. Tarım makineleştirilmesi, yol inşaatı ve yatırım politikası toplumun bütün katmanlarını etkilemiş, bütün bireyleri ve soyla grupları, modern hayatın hem problemleri, hem de nimetleri ile karşı karşıya bırakmıştı. Daha iyi bir hayat, özgür olmak ve ilerlemek imkânları artık bir hayal olmaktan çıkmış, her kuşağın kendi hayatı sırasında elde edebileceği birer gerçek olmuşlardır. Türk ekonomisi de, büyük üniteler şekline girerek daha rasyonel işletme yöntemleri sayesinde yeni bir görünüm kazanmıştır. DP doğuşu, faaliyeti ve ruhu bakımından başlangıçta halkın isteklerini cevap verebilmiş bir partidir, bunu da kamuoyunu dikkate alarak yapmıştır. İktisadi politika ve kamuoyuna saygı sayesinde Demokratlar – belki kendileri bile farkında olmadan – yirmi yüzyıl tekniğini ve buna bağlı fikirleri, geniş halk tabakalarına götürebilmişlerdir (Karpaz, 1967: 361). Bunlara ek olarak DP'nin iktidara gelmek, kendi programını uygulayacak sürede bu iktidarı savunmak ve kendisinden sonraki liberal yaklaşıma sahip partilere yol açmak bakımından gördüğü işlevin önemi büyüktür. Şöyle ki, ülkedeki liberal yapılı siyasal partiler arasında ilk defa böyle bir başarıya ulaşan DP'dir. Bu nedendir ki, açtığı yoldan onu izleyen yeni iktidarlar oluşmuş, hatta merkeziyetçi diye adlandırılan partilerin de kitlelerle ilişkisini geliştirmesi, DP'de somutlaşan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

programlarla alternatifler yaratması ve böylece sivilleşme çizgisinin yükselen eğilimini daha da güçlendirmesi gibi bir olgu ortaya çıkmıştır. Böylece DP, Türk demokratikleşme tarihi içerisinde önemli bir dönüm noktasını ve geriye dönülmeyecek bir yere gelinmiş olmasını belirleyen eylem olarak yerini almıştır (Çavdar: 1983: 2075).

2. “Karanlığa Direnen Yıldız”da 27 Mayıs’ın Tarafları: Siyaset, Ordu ve Medya

“Karanlığa Direnen Yıldız”da, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinde rol oynayan aktörlerin (siyaset, medya, ordu ve üniversite), bir apartmanda yaşayan komşular, akrabalar ve onların ilişkide olduğu diğer kişiler üzerinden sembolize edilerek kaleme alındığı görülmüştür⁶. Nitekim bu apartmanda yapılan ev toplantılarının, 1950 -54 seçimlerinden sonraki tarihi gerginliği, iktidarın ve muhalefetin tansiyonlu hallerini aksettiren, siyasi ortamın bir aynası olduğu kaydedilmiştir (Çokum, 1996: 25). Buna göre, 27 Mayıs sürecinde DP’nin iktidarına karşı muhalefet ve işbirliği yapan kurumların üniversite, medya ve ordu olduğu ifade edilmiştir (Çokum, 1996: 24). Çalışmanın bu kısmında, bu kişilerde simgeselleştirilen kişiler ile kurumlar, onların 27 Mayıs sürecindeki rolleri ve buna ilişkin tutumları irdelenmiştir.

2.1. Demokrat Parti’nin Politikaları ve “Dürüst”, “Bilge” Taraftarları

Eserin geneline bakıldığında, 27 Mayıs’a geline süreçte öncelikle DP’li kişilerin ve ona sempati besleyen sağ tandanslı kahramanların olumlu bir anlatı yapısıyla temsil edildiği görülmüştür⁷. Buna paralel olarak DP’nin ve politikalarının da aynı yaklaşımla ele alındığı dikkati çekmiştir. Bu çerçevede değinilen konulardan biri, DP’nin “demokrasi” olgusunu ne derece yaşattığı ve gerçekleştirdiğidir. Hatırlanacağı gibi, iktidarın bu konudaki politikaları 27 Mayıs’a gelinen noktada merkezi bir konumdadır ve iktidarın eleştirildiği başat konulardandır. Ancak eserde, bu eleştirilerin aksine, DP iktidarının ülkede özellikle “demokrasi”yi getirmek adına, yeterli olmasa da olumlu anlamda birçok değişikliğe neden olduğu aktarılarak; bu konudaki eksikliklerin DP’nin uygulamalarından öte, ülkenin demokrasiyi yaşama biçiminin kendine has özelliklerinden kaynaklandığına işaret edilmiştir. Nitekim Özhan⁸ karakterinin, Mümtaz Turhan’a yaptığı göndermelerle, bu konuya “*Halkın demokratik faaliyetlere sadece seçimden seçime iştirak edip, sair zamanlar ona seyirci veya kayıtsız kaldığı bir memlekette demokrasi elbette kurulamaz. Bir çok hakikatler gibi bunun da muhtelif defalar tekrarlanması icabettir. Çünkü bizde*

⁶ Apartmandaki karakterlerin akrabalık ilişkileri ve meslekleri şu şekildedir: Enis Bey, Enis Bey’in oğlu Feridun ve eşi Gülzade Hanım, Enis Bey’in kardeşi Profesör Sebati Bey ve eşi “*heykel yontucusu*” Sibel, Sebati’nin bacanağı Binbaşı Kaya ve karşı İncenaz Hanım ile Kaya’nın halazadesi gazeteci Asaf ile eşi (Çokum, 1996: 24).

⁷ Bu bağlamda DP’yi temsil eden baş kahramanlardan biri, 1950 yılında “yıldızı parlayan”, sürekli soru soran, araştıran, ancak romantik bir kişiliğe sahip doktor Enis Bey’dir. Onu niteleyen en önemli sözcükler ise, “1940’ların devlet-kapıkulluğundan farklı, müteşebbis, hareketli, demokrat olmasıdır. Demokrat kişiliğinin göstergelerinden biri, çocuğunun doktor olmasını istemesine rağmen, yeteneğinden dolayı edebiyata yönelmesine ses çıkartmamış olması ve hayal kırıklığıyla sonuçlanan dergi çalışmalarını küçümsememesidir. Zira ona göre, “*bütün bu çabalar yarınki önemli yerlerin insanını hazırlayan adımlardır*” (Çokum, 1996: 16). Demokrat Partili Enis Bey’in oğlu Feridun ise 27 Mayıs’ın getirdikleri ve götürdüklerinin kargaşasında katıksız, dürüst, kendi kararlarını kendisi verebilen insanın arayışı içindedir. Ancak onun benliğindeki kargaşada yer alan bir başka sevdası, uzaktan akrabası İncenaz Ablaya hissettikleridir. Tam bir Demokrat Partili olmamasına rağmen, DP’ye sempatiyle bakan, 27 Mayıs sürecinde ona haksızlık yapıldığını düşünen Veysel olumlu özellikleriyle romandaki yerini almıştır. “Objektif” ve “bilge adam” kimliğiyle romanda varlık bulan söz konusu karakterin, tasavvufa olan ilgisi ile Türklüğe ve İslam’a olan saygısı, romanda öne çıkartılan önemli özellikleri arasında yer almaktadır. Veysel ve çevresindekilerin ideolojik duruşunun anlaşılmasını sağlayan temel faktörlerin başında; Nurettin Topçu, İsmail Hami Damışmend, Ali Fuat Başgil, Nihad Sami Banarlı, Mehmet Kaplan, Mümtaz Turhan, Mahir İz, Peyami Safa, İbrahim Kafesoğlu, Necip Fazıl, Osman Yüksel Serdengeçti gibi isimlerle diyalog halinde olmaları gelmektedir (Çokum, 1996: 21 -22).

⁸ Veysel’in etrafındaki kişilerden biri olan Özhan, hukuk mezunu, öğrencilik yıllarında Türk Gençlik Teşkilatı olan, iyimser, küçük şeylerden mutlu olabilen, ancak bir o kadar da mücadeleci bir karakter şeklinde tanımlanmaktadır (Çokum, 1996: 20).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

malum zihniyet icabı hakikatin kendisini kabul ettirmesi mümkün değildir. Biz hakikate değil, onun bize uymasını isteriz” sözleriyle açıklık getirilmiştir (Çokum, 1996: 22).

DP'nin iktidarda olduğu yıllarda köy ve köylü politikası ile sanayileşmede gerçekleştirilen “atılımlar” olumlu bir üslupla ele alınan bir diğer unsurdur. Nitekim bu iktidar döneminde, Anadolu’da birçok değişimin gerçekleştiği ve bunun “Başvekil’in” eseri olduğu vurgulanarak, köyün, toprağın, insanın çehresinin değiştiği öne çıkartılmıştır. Köylerde yaşanan olumlu değişime koşut olarak sanayi alanında da birçok atılım yapıldığına işaret edilmiştir (Çokum, 1996: 30). Yine aynı konuda, DP'nin asıl büyük kitleyi, yani köylüyü harekete geçirdiği, bunun çok önemli olduğu, milletin yüzde sekseninin köylü olduğundan, DP politikalarının bu noktada tam bir inkılap yaptığı öne çıkartılmıştır. Zira esere göre, “Uyumuş, uyuyan bir kitle uyanmıştır” (Çokum, 1996: 35). Ancak yapılan inkılabın kitle ruhunun eksikliği nedeniyle, tam olarak gerçekleştirilemediği eklenmiştir. Nitekim bu husus Veysel’in, “Ben diyorum ki, o kitleyi kim eline geçirirse kalabalıklar onun peşinden akar. Çünkü o kitle ruhu uyanmadı. Köylü su istiyor, yol istiyor. Böyle uyandı. Eğer ruh olarak uyansaydı inkılap dediğiniz şey tam olurdu...” sözleri aracılığıyla dile getirilmiştir (Çokum, 1996: 35).

DP'nin iç politikasına yönelik olumlu yaklaşımın bir diğer göstergesi, 27 Mayıs askeri müdahalesinden çok kısa bir süre önce kurulan ve yoğun tartışmalara ve olaylara sebebiyet veren Tahkikat Komisyonu konusundadır. Bu çerçevede öncelikle, DP'nin anti –demokratik politika yürüttüğüne ilişkin iddiaların “gerçek dışılığı” öne çıkartılmış ve böyle bir komisyon kurulmasının nedeni, “azıtan muhalefetin bünyesindeki kışkırtıcı odakları araştırmak” şeklinde açıklanmıştır (Çokum, 1996: 75).

Eserin olay örgüsüne göre, DP iktidarı dış politikada attığı adımlar nedeniyle de muhalif çevreler tarafından eleştirilmektedir. Nitekim iktidar, söz konusu çevreler tarafından Amerikan mandacısı olmakla suçlanmış ve Nato’ya üye olmak gibi konular eleştiri malzemesi yapılmıştır. Ancak söz konusu suçlamaların ve eleştirilerin, “yersizliğine” ve “haksızlığına” dikkat çekildiği tespit edilmiştir. Örneğin, Nato’ya üyeliğin gerekli olduğu, bunların Reiscumhur’un ve hükümetin dış politikadaki başarıları olduğu vurgulanmıştır. Zira dünyanın yeni şartları bunu gerektirmiştir (Çokum, 1996: 43).

İktidarın iç ve dış politikasına dair çizilen pozitif tabloya koşut olarak, DP’ye ve Adnan Menderes’e ilişkin öne çıkartılan hususlardan biri de halkın onlara duyduğu sevgidir. Örneğin 1959’un şubat ayında Menderes’in geçirdiği uçak kazasından kurtulmasının ardından, halkın ona gösterdiği sevginin altı çizilmiştir (Çokum, 1996: 40). Böyle bir anlatı yapısıyla ise, 27 Mayıs sürecinde halkın isteklerinin yok sayıldığı eğretilmesinin yapıldığı söylenebilir. Benzer bir eğilim, muhalif çevrelerin “gayri-meşru” uygulamalarına işaret edilen “Siz halkın reyıyla iktidara gelmiş meşru bir hükümeti ihtilal şartları hazırlayarak devirmeğe çalışıyorsunuz” sözlerinde de görülmektedir (Çokum, 1996: 76). Bunun net bir şekilde ortaya koyan bir diğer ifade ise, 27 Mayıs sonrasında gerçekleşen yargı sürecine ilişkindir. Nitekim kişilerin değil milletin çoğunluğunun yargılandığı söylenmiştir (Çokum, 1996: 159).

DP ve taraftarlarına sergilenen bu pozitif yaklaşımına rağmen, 27 Mayıs’a gelen süreçte CHP kadar DP’nin de rolü olduğu telaffuz edilmiştir. Geline son noktanın öncesine dair bir kesit şu şekilde aktarılmaktadır: İhtilal hazırlıkları 1950’de CHP’nin seçimi kaybetmesiyle başlamıştır. Örneğin bir CHP’li milletvekilinin hastanede yatarken kendisi ile ilgilenen bir asistana, yakında iktidara geleceklerini söylemiş ve “seçimle olmazsa böyle” diyerek, eliyle tabancasını göstermiştir. Fakat DP iktidarının, “nurlu ufuklar”dan başka bir şey göremez olduğu (Çokum, 1996: 135), yani iktidarının gücüne inanarak, realiteyi gözden kaçırdığı ima edilmiştir, eserde. Bu çerçevede Adnan Menderes’in “tek adam ve tek parti olma isteği”nin, yaşanan gelişmelerde önemli bir katkısı olduğuna dikkat çekilmiştir (Çokum, 1996: 169). Ancak eski iktidarın bir takım zaafalarının

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

olmasının, karşı tarafın suçlamalarını ve DP taraftarlarına yönelik uygulamalarını haklı çıkarmayacağına yönelik ifadelere yer verilmesinden de kaçınılmamıştır (Çokum, 1996: 136). Böylece 27 Mayıs'a kadar gerçekleşen olaylar silsilesinde, sorumluluğunun iktidardan ziyade, muhalif partilere, basına, üniversiteye ve orduya yüklendiği ifade edilebilir.

2.2. Muhalefet Grubu: CHP, Ordu ve Üniversite

Eserde, muhalif kanadı temsil eden ve 27 Mayıs askeri müdahalesinin gerçekleşmesinde rolü olan aktörlere (CHP, ordu, üniversite) ilişkin hem politikaları hem de DP'ye tavırları nedeniyle olumsuz bir yaklaşım söz konusudur. İlkın, CHP'ye yönelik üslup dikkati çekmektedir. Örneğın, CHP'nin ve taraftarlarının, DP iktidarının yaptığı atılımları görmezden geldiği ifade edilmiş ve İnönü dönemine ilişkin, “Paşanız Ne Yaptı Paşanız ?” sözleri zikredilmiştir. Bu çerçevede, CHP'nin köylerdeki icraatları ve köylüye yaklaşımı, DP politikalarının üstünlüğüne yapılan vurguyla, “Ne yaptı Paşanız? Kibrinden, azametinden dağ gibi duran tüccarın karşısına köylüyü bey gibi dikebildi mi? Gidin görün yeni Anadolu'yu! Saban tutsaklığından azade edilen köylünün traktörün sırtındaki mutluluğunu görün! Ama hayır! Gözleriniz bantla kapanmış. Sizden olmayanın başarısını asla göremeyeceksiniz” ifadesiyle eleştirilmiştir (Çokum, 1996: 30). Yine aynı vurguyla, muhalif çevrelerinin amacının ülkede iyi giden bir şeyleri altüst etmek olduğu, “kalkınmış şehirleri”, “kalkınmış insanları” görmezden geldikleri ve “naftalinli” bakışlarıyla, ileriye göremedikleri, yapıcı olmak yerine yıkıcı oldukları iddia edilmiştir (Çokum, 1996: 47). Böylece muhalefete dair olumsuz bir yaklaşım gösterilmiş ve muhalefet konularının yersizliğine işaret edilmiştir.

CHP'nin, iktidara yönelik tavrının altında yatan nedenin ise “iktidara gelmek olduğu”, amacına ulaşmak için “her hareketi meşru saydığı” ve “memleketi ihtilal havasına soktuğu” iddia edilmiştir. İktidara yöneltilen “yersiz” suçlamaların başında ise iktidarın anti-demokratik uygulamalarının geldiği dile getirilmiştir (Çokum, 1996: 75).

CHP'ye kurumsal ve kişisel anlamda getirilen eleştirilerin ve olumsuz bakışın, ordu mensubu kişiler için de söz konusu olduğunu ifade etmek mümkündür. Öyle ki, onların İsmet Paşa'ya olan bağlılıkları, kendi ağızlarından “marazi bir taraftarlık” şeklinde nitelendirilerek, bu konu İncenaz'ın⁹ dilinden şu şekilde aktarılmıştır:

“Paşa neredeyse beşiğimizi sallamışçasına bir bağlılık. Soyaçekim gibi bir şey Eh, harb sonrası aç karnımızı ama az, ama çok o doyurmuş. Nafakalarımızı o vermiş. Bizi savaştan o kurtarmış. Yani insanımız can kurtarıcı diye, devlet kapısı diye onu bellemiş... gelin olduğum gece gerdek odamızda bile Paşamızın gölgesi vardı...” (Çokum, 1996: 31).

Türkiye'nin toplumsal ve siyasal hayatında yönetici elite getirilen eleştirilerin başında “halktan kopuk” olmaları ve politikalarını çoğunlukla onların taleplerini görmezden gelerek yürüttükleri gelmektedir. Eserde, söz konusu çevrelere ilişkin olumsuz yaklaşımın hissedildiği ve özellikle, halktan kopuk olduklarına dair yapılan vurguyu içeren ifadelerden bir kısmı ise şöyledir:

⁹ İncenaz eserinde, biraz “hoppa”, biraz “tutarsız” bir kişilik olarak tasvir edilmiştir. Onu tanımlayan ifadelerden bir kısmı şu şekildedir: “..Ona boyanmak, kırmalar, danteller, hasır şapkalar şifonlar yaraşıyordu.böyle şarklı taraflarını da az çok koruyan bir CHP'lydi İncenaz. Pekala türbe ziyaretlerine gidebiliyor veya bir beklentisi olduğunda Zekeriya sofraları, tertiplemeğe kalkışıyordu...Zekeriya sofralarından medet uman, aşure ayında apartmanda ilk aşureyi dağıtma gururunu kimseye bırakmayan İncenaz'La, Başvekil'in radyoda mevlit okutmasına, Eyüp Sultan ziyaretlerine kızan İncenaz aynı insandı. Bu ikisi arasındaki çelişki ise İncenaz'ın ta kendisi. Yani dış dünyayı ve onun değerlerini işine geldiği şekilde algılayan mahluk.” (Çokum, 1996: 33). Bu sözler ayrıca, eserdeki CHP taraftarı kişilere ilişkin olumsuz imgeleri de sembolize etmektedir.

“Onlar resm-i geçitlerin, baloların ordu evlerinin subay mahleflerinin çoktandır halktan kopmuş, unutulmuş insanlarıydılar” (Çokum, 1996: 60).

Ordu ve siyasal çevrelere sergilenen olumsuz yaklaşımının, akademik çevreler için de geçerli olduğu gözlenmiştir. Örneğin bu çevreler, DP’nin getirdiği liberalizmi kavrayamayan, “köhne sayılmasa da SSCB’nin renksiz yapısına benzer, sert çehreliğin dizi dibinde büyümüş” şeklinde nitelendirilmiştir (Çokum, 1996: 48). Akademisyenlere dair çizilen olumsuz portrenin bir diğer görünümü de onların mesleklerinin gereklerini yerine getirmediğine dair yapılan suçlamalarda belirginlik kazanmaktadır. Zira esere göre, birçok ordinaryüs ve profesörlerin eseri, ilmi çalışma ve araştırmaları, verdikleri derslere dair notların çoğaltılmış nüshaları, bulunmamaktadır. Bazıları yurt dışına gittiğinden kürsüleri boş kalmakta, ayrıca bunlar seyahatlerinden bilimsel anlamda elleri boş dönmektedir. Onlar, politik duruşları nedeniyle de ilimle bağlarını koparmışlardır (Çokum, 1996: 71 – 72). Söz konusu özellikleriyle betimlenen akademisyenlerin darbedeki işlevi ise “bir ikisi dışında her biri eğitim ordusunun dövüşken militanı kesilerek bu darbeyi omuzlayacaklardı... hepsi partizan ve muhalefetin gözü kulağı, şaşmaz bir şakşakçısı haline gelerek. İlimin aldığı merhale, ulaştığı nokta bu acınılası tabloydu işte” şeklinde tanımlanmıştır (Çokum, 1996: 73). Bu çerçevede üniversite mensuplarının, ordu ve siyasal muhalefetle “işbirliği” yaptığına yönelik savlardan bir kısmı, muhalefete yakıştırılan nitelendirmelerle ve gündemdeki olaylara ilişkin göndermelerle şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Kayseri olayları sonrası, Tahkikat Komisyonu tasarısıyla ilgili tartışmaların yoğunlaştığı günlerde Sebati Beyin yeni kimliği iyice belirginleşmişti. Paşanın eski genarellerle, sonra da rektör Onar’la görüşmesi, Onar’ın çevresindekilerden biri olarak Profesör Sebati’nin de sivrilmeğe başlamasını sağlamıştı. Artık muhalefetin saldırgan bazukasının veya yaklaşmakta olan darbenin itaatkar bir neferiydi” (Çokum, 1996: 73- 74).

Eserin muhtelif yerlerinde 27 Mayıs askeri müdahalesinin önceden planlandığına işaret edilmektedir. Örneğin DP politikalarını eleştiren ordu mensubu Kaya Bey’in “Bu gidişe elbet dur denecektir” ifadesiyle, yapılacak askeri müdahalenin ayak seslerine ve bunu destekleyen tutumuna da dikkat çekilmektedir (Çokum, 1996: 30). Aynı yaklaşıma bir diğer örnek, “Paşa”nın sözlerine yapılan atıfla şu şekilde aktarılmıştır:

“Biz ihtilalden gelmiş bir nesiliz... Biz demokratik rejim dedik. Demokratik rejim istedik. Demokratik rejim kurulmuştur. Bu demokratik rejim istikametinden ayrılıp onu baskı rejimi haline getirmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam” (Çokum, 1996: 75).

Askeri müdahale gerçekleşmiş ve bazıları bundan üzüntü duyarken, bazıları da sevinmiştir. Bu bağlamda 27 Mayıs’ın habercisi olan, onu destekleyen ve gerçekleştiren çevrelerin, “o” gün gösterdikleri davranış biçimi de eserde eleştirilmektedir. Söz konusu çevrelerin tutumu, “ihtilali sabahleyin iri düğmeli sandık görünüşlü radyolar haber verirken İncenazlardaki, Sebati Beylerdeki bayram sevincini, açılan pencereler, telâşlı, kıvançlı dolanmalar anlatmağa yeterdi” ifadesiyle ortaya konulmuştur (Çokum, 1996: 103). Bu çerçevede muhalif çevrelerin yargılamalara dair tutumları da ele alınmıştır. Dönemin hâkim gazeteci kimliğini temsil eden Asaf, yargılananların “vatan haini” olduğu gerekçesiyle, mahkemelerin “mantıksız” olduğunu ileri sürerken, ordunun yaklaşımını sembolize eden Paşa, “Milletin huzurunda bir mahkemenin olması şarttır” demektedir. Böylece eserde, sonu başından belli olan “tarafli” yargılama sürecine vurgu yapılmaktadır. Zira, “mahkemelerin gerçekte ihtilalcilere bağlı olduğu”, “hakimlerin kararlarını kendi veremeyeceklerinden tarafsız olmadıkları” ve “ihtilalciler ne istiyorsa o olacaktır elbet” denilmektedir (Çokum, 1996: 121).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Tüm bu sevinç gösterilerinin yanında, muhalif çevreler içinde, 27 Mayıs sonrasında gerçekleştirilen yargılama sürecindeki bazı uygulamalara tepki gösterenler olduğuna değinilmiştir. Yargılanan kişilerin özel hayatlarının mahkemeye konu edilmesi, söz konusu tepkilere bir örnektir. Bu noktada “*güç birilerinin eline geçince acımasız ve bağışlamasız oluveriyorlar*” sözleri kullanılarak, yargılama sürecinin genel karakterine ilişkin bir tespit yapılmıştır (Çokum, 1996: 140). 27 Mayıs’ı gerçekleştirenlerin, kendi içlerindeki muhalif bazı seslere rağmen, yapılan idamlar “*sevinçle*” karşılanmıştır (Çokum, 1996: 214).

2.3. Muhalefetin Bir Diğer Aktörü: 27 Mayıs’ta Medyaya Biçilen Rol

Eserde, medyanın ve medya mensuplarının birçoğunun, 27 Mayıs askeri müdahalesini taraflı bir şekilde ele aldığı ve gerçekleri yansıtmayan bir üslup benimsediği gerekçisiyle olumsuz bir şekilde temsil edildiği görülmüştür. Ancak bu yaklaşımın dışında bırakılan ve eserin olay örgüsü içinde çok verilmemekle birlikte, “bilge adam” rolü yüklenen Peyami Bey’in¹⁰, dönemin medya mensupları içinde hem mesleki ve kişisel özellikleri hem de 27 Mayıs’a yaklaşım biçimiyle olumlu özelliklerle temsil edilen nadir gazetecilerden biri olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda söz konusu karakterin 27 Mayıs’a ve medyaya yaklaşımı üzerinden, medyanın 27 Mayıs sürecindeki yayınlarına eleştiriler yöneltilmiştir. Örneğin 27 Mayıs’ı “*şeref katliamı*” şeklinde nitelendiren Peyami Bey, bunu alkışlayan meslektaşlarını, bir anlamda aynı “*katl*”e iştirak etmekle suçlamıştır. Söz konusu suçlamalarını ise bir yazısında, “*bir fen adamı*”nın sözlerine atıfta bulunarak, şu şekilde kaleme almıştır.

“Gazetelerin yalan ve mübalağalı resimleri, karikatürleri ben de gazete denilen nesneye karşı öyle bir tiksinti uyandırdı ki, bazen bir gazete kâğıdına el dokundurmak istemiyorum veya dokundurursam musluğa koşmak istiyorum” (Çokum, 1996: 8).

Peyami Bey, yine aynı yazısında, “*şeref katliamı yapanların*” yaptırımlarının cezasız kalmaması gerektiğini, 27 Mayıs’ın “*adaletsiz*” bir uygulama olduğunu, “*doğruyu söyleme hakkı*”na zarar verdiğini, güçsüz insanların savunulmadığını ve insan sevgisine aykırı bir yapılanma sergilediğini ima etmiştir. Tüm bu uygulamaların tarihin ilerleyen safhalarında unutulmayacağını ise, “*Her şey ileriki zamanlara eksilerek yıpranarak varır. Kaybolması gerekenler de uygun şekilde kaybolur ve eksilmelerini kolayca belli etmezler. Ama zamana karşı koyan, aşınmayan nice görünmezlikler de vardır ki, onlar bütün zamanlar boyunca kendilerini unutturmadan yürüyüp gelirler...*” sözleriyle dile getirmiştir (Çokum, 1996: 9-10).

Eserde, DP’nin basın üzerinde uyguladığı politikalara çok kısıtlı olsa da yer verildiği ve bunların kısmen olumsuz bir şekilde kaleme alındığı görülmüştür. Örneğin 27 Mayıs’a gelinen yıllarda, iktidarın basına uyguladığı sansüre değinilmiş, bunun hem her iki cephenin eli kalem tutanlarının canını sıktığı hem de sürekli içeriye alınmaların karşı tarafın istediği bir sonuç olduğuna işaret edilmiştir. Nitekim esere göre, herkes bir şeylerin taşmasını istiyordu artık (Çokum, 1996: 26). Bunun yanında, basının yanlı yayınlarından ötürü, iktidarın basına karşı sert bir politika uygulamak durumunda kaldığı şu şekilde ima edilmektedir: “*Gazeteler, dergiler o çetin sınavın hazırlayıcıları ne kadar acımasızlaştıysa, iktidar da o derece sertlenmeğe adeta zorlanıyordu*” (Çokum, 1996: 41). Basının tarafsızlığını kaybettiğine ilişkin iddialara ilişkin örneklerden biri, diğer aktörlere de kendi konuları gereğince korumaları gereken tarafsızlıklarını kaybettiklerini dair suçlamaların yöneltilmesiyle, şu sözlerde karşımıza çıkmaktadır:

“Artık ne ilim adamlarının ilmiliği, ne basının tarafsızlığı, ne de ordunun siyasetten uzaklığı kaldı” (Çokum, 1996: 45).

¹⁰Eserde Peyami Bey karakterinde temsil edilen kişinin Peyami Safa olduğu düşünülmektedir.

Dönemin basınına hâkim olan kişilerin ise, seçkinlerden, mirasyedilerden tanınmış sülâlelerin torunlarından oluştuğu telaffuz edilmiştir (Çokum, 1996: 53). Böyle bir yapılanmaya sahip basının, 27 Mayıs’ı gerçekleştiren aktörleri, tahrik ettiği yönünde iddialar yer almaktadır. Bunlardan biri Adnan Menderes’in, “*Irak’ı misal göstererek ve gazetelerinde mütemadiyen tahrik ederek âdeta ‘Bunları da öldürecek bir sergerde serseri çıkmayacak mı? Demektedirler’*” şeklindeki açıklamalarına yer verilerek ortaya konulmuştur (Çokum, 1996: 36).

Basının DP’li aktörlere ilişkin çizdiği olumsuz imajla, kamuoyunu etkileme çabası güttüğüne de işaret edildiği görülmüştür. Örneğin basının, iktidara ilişkin yayınlarında, özellikle “*vatan haini*” nitelendirmesinin altını çizdiği ve bu imajı halkın zihnine yerleştirilmeye çalışıldığı ileri sürülmüştür (Çokum, 1996: 42).

Basının geneline dair böyle bir tespit yapılırken, dönemin gazeteci kimliğinin kişiler üzerinden sembolize edilerek de betimlendiği görülmüştür. Gazeteci Asaf Bey, eserde, olumsuz bir şekilde imgelenen gazetecileri temsil etmektedir. Asaf karakterinde sembolize edilen gazetecilerin özellikleri ise “*hiçbir özelliği olmayan*”, “*yüzü utangaç bir çocukçasına hainliğini gizlemiş*” ve “*Amerikan koleji talebesi*” şeklinde sıralanmıştır (Çokum, 1996: 46). Bu tipteki basın mensuplarının DP’ye ve 27 Mayıs’a bakışları ile bunda üstlendikleri rol, “*Gazeteci Asaf’ın giriş katından makineli tüfek tonunda ve hızındaki daktilosu soğuk savaşın sesleri olarak katılıyordu*” sözleriyle dile getirilmiştir (Çokum, 1996: 36).

Eserin olay örgüsüne göre, basına ilişkin olumsuz bir yaklaşım sergilenmesinin altında yatan nedenlerden biri, askeri müdahaleyi destekleyen bir yayın anlayışı benimsenmiş olmasıdır. Basının bu konudaki “yandaş” tutumu ilkin, tıpkı ordu mensuplarınınkine benzer olarak, gazeteci Asaf Bey’in DP’nin dış politikasına ilişkin yönelttiği eleştirilerin akabinde “*bu iktidara yakında bir nokta konur*” sözlerini sarf etmiş olmasında görünürlük kazanmaktadır (Çokum, 1996: 42). Basına getirilen bir diğer eleştiri konusu, DP taraftarlarına yönelik hakaret içerikli üsluptur. Gazeteci Asaf’ın, DP’li Enis Bey ve diğerleri için “*yardakçı*” ve “*kuyruk*” sıfatlarını yakıştırması, basının iddia edilen yaklaşımına bir örnek teşkil etmektedir (Çokum, 1996: 43).

27 Mayıs günü ve devam eden günlerde “*Ne Mutlu Bugünümüze!*”, “*Geçmiş Olsun*”, “*Gözünüz Aydın*”, “*Orduya Şükran Borcumuz Var!*” manşetleriyle ihtilali “*alkışlayan*” basının yayın içeriği ise şu şekilde yansıtılmıştır:

“Gazeteler aynı gün kalıplarını değiştirerek ihtilali kutlayan birer mutluluk destanı halinde çıkmıştı. O günün ve ertesi günün gazetelerinde Şef Paşa’nın hayatta sağlık durumunun iyi olduğu, milletçe bayram sevinci yaşandığı, Başvekil’in Kütahya yolunda yakalandığı, bütün vekillerin nezaret altına alındığı, silahlı kuvvetlerin büyük bir vazifeyi ifa ettiği, meclisin feshedildiği, Milli Birlik Komitesi’nin başında Erzurumlu Paşa’nın bulunduğu, hukuk fakültesinden yedi profesörün alelacele yeni anayasa hazırlıkları için Ankara’ya gittikleri haber veriliyordu” (Çokum, 1996: 103-104).

Basının, Adnan Menderes’e yönelik taraflı bir yayın anlayışı benimsediğine ve onu bu yönde bir sunumla kamuoyuna ifşa ettiğine yönelik imalar belirlenmiştir. Örneğin, Menderes’in yıpranmış görüntülerinin yanı sıra, bazı gazetelerin eski “mutlu” görüntülerine yer verdiği, böyle bir haber yapısıyla ise “*Oh ya... İşte görün! Neydiniz Ne oldunuz*” u bir kinle göstermeye çalıştığı kaydedilmiştir (Çokum, 1996: 104). Daily Mirror, Le Figaro, L’Humanite, Dimanche gibi uluslararası basın organlarının da ulusal basın kuruluşlarına benzer bir anlatım biçimine sahip olduğu üzerinde durulmuştur (Çokum, 1996: 104). Ancak eserde, 27 Mayıs’ta basının rolüne ilişkin yapılan can alıcı vurgulardan biri (ki bu vurgu üniversiteler için de geçerlidir), 27 Mayıs’ı gerçekleştirenler tarafından “kullanılmış” olmasıdır. Bu durum şu şekilde telaffuz edilmiştir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

“Aslında ihtiali tam anlamıyla yerine oturtacak iki güce ihtiyaç vardı: Biri üniversite, yani bilim temcilerinin eli, öbürü basın... bu ikisini kullanmak gerekecekti. Kullanıldılar da... Asıl ihtilal bundan sonraydı” (Çokum, 1996: 105).

Bu çerçevede basının, 27 Mayıs sonrasında yargılananlara ne yapılması gerektiğine dair taktik verdiği bir kez daha dile getirilmiştir. Nitekim Gazeteci Asaf'ın bir yazısında, *“düşüklerin avukatlığını yapanları”* oldukça ağır bir dille eleştirmesinin ve tahrıklarının ardından, avukatların birer bahaneyle tutuklandığı aktarılmıştır (Çokum, 1996: 144).

27 Mayıs tarihinden sonra da basında DP'lilere dair kullanılan kötü üslubun devam ettiğine gazeteci Asaf'ın *“Kuyrukların Fizyolojik Kesiti ve Psikolojik Tahlil”* başlıklı yazısından bir kesitle dikkat çekilmiştir. Bu yazıda DP'li siyasal aktörler ve taraftarları hakkında yapılan *“Şiş göbeklerinin üzerinde testi duran”, “daima kabız, daima hazımsız kokarcalar”, “gün görmemiş topatan kavunun keleş”, “Tarlânın yamru yumru karpuzları”, “ikbal için en yakın dostlarını satanlar”, “esasen ödle ve dümbelek, biraz da köstek kimseler”* gibi yakıştırmalara yer verilmiştir. Eserde, bunlara cevap verebilecek gazetelerin ve aydınların yokluğuna da işaret edilmiştir (Çokum, 1996: 114). Basının, söz konusu üslubunun Adnan Menderes'in idamından sonra da devam ettirdiği bir örnekle şu şekilde betimlenmiştir:

“... tünel kazıcıların gözüne sokulsun diye çekilmiş fotoğraflar...İki görevli arasında yürüyen ve takım elbisesinin üzerine beyaz gömlek geçirilmiş Başvekil'in arkadan çekilmiş bir resmi. Bir de sehpa da asılıykenki büyük fotoğrafı... Çirkin realitenin acımasız yüzü, cümbüşçülerin hazla iştahlanarak seyredecekleri bu görüntülere alışılacaktı sonra. Ve bu kâğıtlar bakkallarda peynir kâğıdı, leblebi külâhı olarak kullanılacak, kimse fotoğraflardan fıskıran sehpa gıcirtısını, boğuk iniltileri işitmeyecekti” (Çokum, 1996: 215).

27 Mayıs'ın basın üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi, niteliksiz gazetecilerin popüler ve okunur hale gelmesi bağlamında sunulmuştur. Örneğin Asaf karakterinde negatif özelliklerle sembolize edilen gazetecilerin, 27 Mayıs sonrasında itibarlı bir konum elde etmeleri, *“elinde piposu, kabarmış göğsü, dikleşmiş omuzlarıyla Baialî'nin yazarları arasına girdiği”* sözleriyle dile getirilmiştir (Çokum, 1996: 107). Bu gazetecilerin kalemlerini kullanış biçimleri ele alınan bir diğer unsurdur. Örneğin bunların *“yuf”lu, “çüş”lü yazılarında, eski iktidara yönelik “hakaret dozu”* nungiderek arttırıldığına ve hemen her gün iktidara sövülürken, orduya övgüler yağdırıldığına işaret edilmiştir. Orduyla ilişkili sözlerde vurgulanan husus ise, bazı gazetecilerin ideolojilerine *“ters”* düşen bir yayın anlayışı benimsediklerine ve böylelikle *“çelişkilerine”* dair yapılan eğretilerdir. Nitekim eski iktidara küfreden, ordu taraftarı gazetecinin *“komünist olmasının, Milli Birlik Komitesini veya Türk ordusunu alkışlamasına mani olmadığı”* na dikkat çekilmiştir (Çokum, 1996: 107).

Dönemin basınına ve gazetecilerine dair böyle bir genel tablo çizilirken, normatif anlamda gazetecilerin barındırması gereken nitelikler de belirlenmiştir. Buna göre gazeteci tarafsız bir bakışa, daha doğrusu infiallere kapılmayan tarafsızlığa, hoşgörüyü sahip, anlık değişmelere intibak edebilen, her hadiseyi kendi şartları, içeriği doğrultusunda değerlendirebilen, hadiselerin başka cephelerini, başka yüzlerini aramayan kişi olarak tanımlanmıştır (Çokum, 1996: 146). Nitekim gazeteci; *“Gazeteci bugünü olduğu kadar yarını da, yarın neler olabileceğini de kestirebilmelidir. Yani uzak düşünmeli, uzak görmelidir”* (Çokum, 1996: 82). Dolayısıyla bir kez daha basının, 27 Mayıs sürecinde kendisinden beklenen objektif yayın anlayışını yerine getirmediği ima edilmiştir.

2.4. Bireysel - Toplumsal Düzlemde Bozulan ve Aksayan İlişkilerin Yeni Yüzü: 27 Mayıs'ın Getirdikleri

Eserde, 27 Mayıs kapsamında değinilen konulardan biri, müdahalenin bireysel ve toplumsal hayattaki olumsuz etkileridir. Zira eserin anlatı yapısında söz konusu askeri

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

müdahalenin, aynı apartmanı paylaşan dostları, yakınları, ihanetler, iki yüzlülükler neticesinde, nasıl ayırttığına ve günlük hayatın rutinlerine nasıl negatif yönde tesir ettiğine ilişkin betimlemeler yapılmıştır. 27 Mayıs’ın, günlük hayat pratikleri dâhilinde bireylerin hayatında neden olduğu olumsuz etkilerinden bir kısmı şu şekilde aktarılmıştır:

“... her şey, hürriyetimiz, kahkahalarımız, onun bize yakınlığı aşağı mahallede kalmıştı... Herşey her şey ihtilalin gerisinde tüllenmişti. Ahşap sofralarımızın reçine kokusu, yıldızlı bahçelerimiz, jüponlu kabarık eteklerimizin gururlu kıpırtıları, karanlık taşlıklardaki efsanevi ocaklarımız, kapı önü masallarımız, siyasetin ayıramadığı, bölmediği buz çatlamalarına döndürmediği dostluklarımız, tel dolaplarımız, bakır sahanlarımız, destancılar, yaz günlerinin rehavetiyle dolu pencerelerimizin mor karanfilleri, pencerelerde Osmanlı’dan kalma kırık eğreti bir kafes, bir tahta perde, bir devrin şiiriyeti olarak hatırlanmalıydı artık... Yeni hayatımız ise, apartmanlar, havagazi kokusu, belki geçmişi devam ettiren bir ayıcı, teraslarımız, balkonlarımız, otobüslerimiz, akasyalarımız, marş söyleyen ‘özgürlükçü gençler’imizdi...” (Çokum, 1996: 12).

Benzer olarak, roman kahramanlarının yaşadığı apartmanda yapılan rutin ev toplantılarının eski tadını kaybettiği, sofralar sonlarının migrene, uykusuzluklara, çekiştirmelere dönüştüğü ve topluluğun içinde dürüstlüğün kaybolduğu dile getirilmiştir (Çokum, 1996: 25). Gerçek olaylara yer verilerek, bozulan ilişkilerin altında yatan gerekçelere de açıklık getirilmeye çalışıldığı gözlenmiştir. Örneğin apartmandaki ilişkilerin bozulmasının kırılma noktalarından birinin, “Dokuz Subay” olayı olduğu ifade edilmektedir. Öyle ki bu olayın akabinde, sofraları terk etmenin yerini, kadeh kırmalarının aldığı, dokuz subayın beraatlarının bile havayı yumuşatmadığı telaffuz edilmiş, böylelikle yaşanan süreçte şiddet içeren eylemlerin basit düzeydeki bir tasviri yapılmıştır (Çokum, 1996: 26).

Bu perspektifte akrabalıkların, dostlukların, sevgilerin ne kadar eğreti olduğu da kaleme alınmıştır. Esere konu edilen apartmandaki aile toplantıları vasıtasıyla, bu insanları bira arada tutan şeylerin ne olduğu ise, “Bir mecburiyet miydi onları bu klasik masalara, berjer koltuklara sıralayan? Hangi yarım kalmış hesabın ödemesi içindeydi bu insanlar? Kan bağlarının sevgi demek olmadığını Sebati Amcayla olan şu uzaklık anlatmıyor muydu?” şeklindeki ifadelerle sorgulanmıştır (Çokum, 1996: 43).

İnsanların “ikiyüzlülüğü” neticesinde, bozulan iş ve arkadaşlık ilişkileri öne çıkartılan bir diğer unsurdur. Nitekim DP’nin iktidarı döneminde, DP’li kişilere yakın ilişkide olanların, 27 Mayıs sonrasında, buna “ikiyüzlülükle” taraftar oldukları ifade edilmiştir (Çokum, 1996: 106). 27 Mayıs’ın insanları nasıl kutuplaştırdığı ve DP’yi destekleyenlerin, yeniler tarafından nasıl nitelendirildiği “Gerçekten bu yeni durum evleri, insanları mahalleleri birbirinden ayırmıştı. Bu yeni durum ülkenin bir kısım insanlarına fikirlerinden dolayı da olsa aşağılayıcı kuyruk sıfatını vermiştir. Kuyruklar aşağı, kuyruklar yukarı” sözleriyle aktarılmıştır (Çokum, 1996: 106). Bu çerçevede verilen örneklerden biri de DP’li Enis Bey’in bir apartman toplantısında ihtilali gerçekleştirenler hakkında, “Bir halt yiyemeyecekler” ifadesinden sonra, darbeden yana olmak ve sanıklar lehine konuşmasından dolayı tutuklanmasıdır (Çokum, 1996: 162). Enis Bey’i kimin “işpiyonladığı” ise, eserin sonunda belli olacaktır: Onun en yakınlarından biri, kardeşi Sebati Bey. İhtilalin şartları içerisinde ise ihbar, gammazlama, hakaret, tecavüz, gasp, işkence, arkadan vurma gibi her şey olağan karşılanmalıydı (Çokum, 1996: 183- 184).

Eser’e göre 27 Mayıs’ın bir diğer neticesi, DP’li olmayanların bile tutuklanmasıdır. Nitekim ihtilal sonrasında Veysel tutuklanmış, bu durum, “DP’li olmayanlara da indirilebilecek tokadın örneklerinden biri” olarak nitelendirilmiş ve bu tip tutuklamaların “CHP’li olmayanlara göz dağı vermek için” yapılmış olma ihtimaline dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda ihtilalin neden

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

olduğu yeni dönem “kişiliklerin paranoyak şüphelerle zedelenmesi” şeklinde tanımlanarak, “bu tedavisi olmayan güvensizlik virüsü ancak ihtilallerle besleniyor ve ortaya çıkıyordu” sözleri kullanılmıştır (Çokum, 1996: 108).

“Aşkların” dahi yaşanan süreçten etkilendiği dile getirilmiştir. Bu anlamda “ihtilal kokan aşklar”ın, ideolojik, korkak, kişiliksiz olduğu iddia edilmiştir. Ardından ise, 27 Mayıs azınlığın çokluğa hükmetmesi şeklinde nitelendirilerek, “Tek yanlı düşünülmüş bir zaman boyutunun yitirilmesi” ifadesi kullanılmıştır (Çokum, 1996: 131).

Bireysel hayattaki çözülen, dağılan, bozulan ilişkilerin makro boyuttaki görünen yüzlerinden biri, “özgürlük” kavramında hareketle ele alınmıştır. Hürriyeti getirdiği iddia edilen askeri müdahalenin, “gerçek” yaşamda tam aksi yönde bir tesiri olduğu, eserde öne çıkartılan bir durumdur. Nitekim hürriyetin sadece ihtilalcilerin dilindeki “sahte” söylemlerden oluşan vaziyetine işaret edilerek, üç kişinin bir arada bile yürüyemediği zikredilmiştir (Çokum, 1996: 134). Böylelikle kutuplaşan ilişkilere dair bir tespit yapılmıştır. Diğer taraftan insanlarda “korku” yaratılarak, yaşananların haklılığının ve gerçekliğinin benimsetilmesi yoluna gidildiği de iddia edilmiştir. Bilimsel kavramlara başvurularak açıklanan bu durum, çoğunluğun azınlığa, sindirilerek yenilmesi şeklinde tarif edilen “korku hipnozu”dur. Bir toplumun veya bir bireyin sürekli korku içinde yaşatılarak, bir süre sonra bir çeşit hipnoz durumuna girdiği ve artık her şeyi itirazsız kabul ettiği öne sürülmektedir. Korku hipnozu halinde olan bireyler ve toplumlar, komşusu boğazlanırken, yarın aynı şeyin kendisinin de başına geleceğini hesaba katmaz. Kapısını kapatır, kendi sırça köşküne çekilir (Çokum, 1996: 136). Yaratılan bu “korku hipnozu”na halkın birgün tepki vereceği ümidi de mevcuttur. Nitekim 27 Mayıs’ı gerçekleştirenlerin “millet denen koca dağ yıkamayacağı”, milletin, onların karşısına dikileceği, hesap soracağı vurgulanmıştır (Çokum, 1996: 161). Milletin hesap sorduğu ilk olay ise, 27 Mayıs sonrasında gerçekleşen seçimlerin neticesinde görünürlük kazanmıştır. Nitekim DP’nin devamı niteliğinde siyasal arenada hayat bulan AP, “beklenmedik bir çıkış yapmış” ve “CHP’nin mutlak zaferine gölge düşmüş”tür. “Millet ihtilalcilere anlamlı bir cevap vermiştir” (Çokum, 1996: 251- 252). Ancak sivil hayata dönülse de darbenin gedikleri kapanmayacaktır (Çokum, 1996: 216).

Sonuç

1946 yılında çok partili hayata geçişle siyasal hayatına başlayan DP, 1950- 1960 yılları arasında iktidara gelmiş ve 27 Mayıs askeri müdahalesiyle birlikte siyaset sahnesinden çekilmiştir. Ancak hem 27 Mayıs hem DP hem de sürecin diğer aktörleri olan CHP, medya, ordu ve üniversitelerin 1960 darbesindeki uygulamaları, tavırları, söylemleri günümüzde hala etkisini çeşitli şekillerde hissettirmekte ve tartışılmaktadır. Kimileri 27 Mayıs’ın gerekçelerini ve yöntemlerini savunurken, kimileri de tamamen bunlara karşıt bir tutum geliştirmektedir. Bunları en görünür kılan ve söz konusu tartışmalara ışık tutacak ürünlerden biri kuşkusuz edebi bir anlatı türü olan romanlardır. 1960 askeri müdahalesi kapsamında değerlendirildiğinde, sol eğilimli yazarların genellikle 27 Mayıs’ı gerçekleştiren aktörlerin tarafından olayları değerlendirdiği ve bunun haklılığını ortaya koymaya çalıştığını ifade etmek çok da yanlış olmayacaktır. Böyle bir yaklaşımla kaleme alınan romanlarda özellikle, DP’nin “baskıcı”, “anti-demokratik” uygulamaları, “halkın dini duygularını sömürme” ve “şiddet ve işkence” temaları öne çıkartılmakta ve iktidar bunlar üzerinden sorgulanmaktadır¹¹.

Çalışmada incelenen “Karanlığa Direnen Yıldız”a bakıldığında ise, 27 Mayıs sürecinde hükümete yöneltilen eleştirilerin hemen hemen her yönüyle çürütülmeye çalışıldığı gözlenmiştir. Eserde, DP’nin politikaları çoğunlukla pozitif bir yaklaşımla tasvir edilmiş, uygulanan bazı “kötü” politikalarının sorumluluğu ise çoğunlukla muhalefeti temsil eden aktörlere yüklenmiştir. Öyle ki

¹¹ Bkz.(Börekci-Oğuzhan, 2011: 286-302).

DP'nin eleştirilmesine neden olan politikalara, muhalif grupların davranışlarının neticesinde başvurduğu ima edilmiştir. Ancak bu noktada Adnan Menderes'in "tek parti" olma idealinin ya da "hırsının", sonun başlangıcını hazırladığı da öne sürülmüştür. Buna karşılık DP'nin karşısında yer alan CHP, medya, üniversite ve ordu hemen her yönüyle olumsuz bir üslupla resmedilerek, eylemlerinin ve söylemlerinin tamamı gerçek hayattan verilen kesitlerle eleştirilmiştir. Eserde, 27 Mayıs'ın siyaset, medya ve ordu cephesindeki görünümünün ve tartışmaların yanı sıra toplumsal ve bireysel hayattaki etkilerine de yer verilmiştir. Bu anlamda üzerinde durulan husus ise, askeri müdahalenin özgürlük kavramına ket vurduğu ve kişisel ilişkilerde neden olduğu bozulmalar ve ahlaki çözümlerdir.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz (2011). Cumhuriyet Türkiye'sinde Siyaset ve Siyasi Partiler, Türkiye Tarihi (1839-2010), Modern Dünyada Türkiye, (Ed. Reşat Kasaba), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- AKŞİN, Sina (2007).” Siyasal Tarih (1950 – 1960)”, Çağdaş Türkiye Tarihi (1908-1980), (Ed. Sina Akşin), İstanbul: Cem Yayınları.
- ALVER, Ahmet (2013). “1970’li Yıllar Türkiye Siyasi Tarihinin Kültürel Belleği: 12 Mart Romanı ‘Yaralısın’da Devlet Gündümlü İşkence ve Mahkumiyet Sorunsalı”, Turkish Studies, S.8/4, 81-102.
- ARIKAN, Mustafa (1997). “27 Mayıs’a Damgasını Vuran Söz ve Beyanlar”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.4, s. 299 – 310.
- BALIK, Macit (2009). “Türk Romanında 12 Eylül Darbesi”, Turkish Studies, 4/1-II, s.2373-2411.
- BÖREKÇİ-OĞUZHAN, Ülkü Ayşe (2011). Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Muhalif Aydınların Romanlarda Temsili, Gazi Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- BÖREKÇİ-OĞUZHAN, Ülkü Ayşe (2012). “Darbe Dönemlerindeki "Baskı", "İşkence" ve "Şiddet" in Türk Romanına Yansımaları: “Şafak” ve “Gizli Emir”, Uluslar arası Dil ve İletişim Kongresi, İzmir Üniversitesi, s. 1629-1640.
- BULUNMAZ, Barış (2012). “Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları”, Öneri Dergisi, S. 37, 203-214
- BURAK, Begüm (2011). “Osmanlı'dan Günümüze Ordu-Siyaset İlişkileri”, History Studies, S.3 / 1, s. 45 – 67.
- ÇAVDAR, Tevfik (1983), “Demokrat Parti”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 8, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÇOKUM, Sevinç (1996). Karanlığa Direnen Yıldız, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- DEMİREL, Taner (2005). “Demokrat Parti”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Liberalizm, İstanbul: İletişim Yayınları.
- EROĞUL, Cem (2003), “Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-71”, Geçiş Sürecinde Türkiye, (Ed. İrvin C. Schick ve E. Ahmet Tonak), İstanbul: Belge Yayınları.
- ETE, Hatem (2010). “27 Mayıs’ın Hayaleti”, Diyalog, S.Mayıs-Haziran, s. 136 – 139.
- FIRAT, Hatice (2009). “Cumhuriyet Sonrası (1960–1980) Türk Romanlarında Adnan Menderes ve Demokrat Parti”, Turkish Studies, S.4/1-II, s. 2351- 2372.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- GÜLENER, Serdar (2007). “Türk Siyaseti’nde Merkez-Çevre İlişkilerinin Seyri ve 27 Mayıs 1960 Darbesi”, *Bilgi Dergisi*, S.14, s.36-66.
- KARPAT, Kemal (1967). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Matbaası.
- KOÇAK, Cemil (2007). *Siyasal Tarih (1923- 1950), Çağdaş Türkiye Tarihi (1908-1980)*, (Ed. Sina Akşin), İstanbul: Cem Yayınları.
- KONGAR, Emre (2007), 21. Yüzyılda Türkiye: 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- MAZICI, Nurşen (2004). “27 Mayıs Kemalizmin Restorasyonu mu?”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- NARLI, Mehmet (2007). “Romanda Darbeler ve Demokrasi”, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, s.157- 172.
- OKUR, Enver. (2002), “Çok Partili Demokrasi Dönemi Türk Romanı”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, S. 65-66-67, s. 67-81.
- ÖZDEMİR, Hikmet (2007). “Siyasal Tarih (1960 – 1980)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi (1908-1980)*, (Ed.Sina Akşin), İstanbul: Cem Yayınları.
- TEMİZTÜRK, Hakan (2009). “Türkiye’de Ordunun Siyasete Müdahale Geleneği ve Basın: 27 Nisan 2007 Muhtırasından Önce ve Sonra”, *Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, S.1/1, s. 6- 26.
- TOPUZ, H. (2003), *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- TUNÇAY, Mete (1983). “Siyasal Gelişmenin Evreleri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- VANER, Semih (2003). “ Ordu”, *Geçiş Sürecinde Türkiye*, (Ed. İrvin C. Schick ve E. Ahmet Tonak), İstanbul: Belge Yayınları.
- YILDIZ, N. (1996). “Demokrat Parti İktidarı ve Basın”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, S. 51(1), s. 481-505.
- ZÜRCHER, Erik Jan (2003). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

